

Történelem Teadélutánok

XXXII.

2023. június 8.

Ritoók Emma visszaemlékezéseinek megjelentetése körünknek is alkalmat szolgáltatott a tetemes szövegtöredékkel való ismerkedésre. Az első világháborútól a harmincas évek első harmadáig rögzített egyidejű feljegyzéseit idővel évről-évre tagolású memoárrá író szerző kortapasztalatát több metszetben igyekeztünk megragadni. Mint magán- és köztörténeti események és látásmódok krónikása és mint a modern nőként létezés önreflexív megörökítője egyaránt boncasztalra került.

A kerekasztal meghívását elfogadó Lamm Vanda professzor biztos érzékkel exponálta a társadalomtörténetileg ismerős és tipikus vonásokat Ritoók Emmában, a századközepi háború előtti idők illusztris női szereplőjében. Legnagyobb tárgyalási csomópontunkat éppen *az életvezetésében a tudatos (ön)képzés és saját lábán állás egyik korai precedensét megvalósító nő* kérdése jelentette. Míg korábban Ritoók a feminista mozgalmi kereteken kívülmaradó női szabadságküzdelmek egyik irodalmi arca volt említhető, 1918 (pláne 1919) nagy törése után a világot politikusabban és beállítottabban szemlélte. A megváltozó helyzetekkel lépést tartás, a felfordult világ új állapotához idomulás képességként került elő a *reziliencia* újabb fogalma és alkalmazási kísérlete.

Ritoók Emmának a politikai közösség-szervező óhajai és elismerés iránti ambíciói ugyanis 1920 után egyszerre értek rá és feneklettek meg élethosszig. A konszolidációs kormányzatok jobboldali bírálójaként és az irodalmi-kulturális élettel kritikus magánkezdeményezések szervezőjeként tette le a névjegyét, ám némiképp kakukktozás is maradt a kurzus disztinktív úrnői között. Pedig két rivális középosztály egymás mellett élésének szilárd meggyőződésével tekintett a társadalomra. Antiszemita élű nagyfokú idegenségérzetét nagyobbára magánérintkezésekben árulta csak el, ahogy „a mi magyarjainkban” való mélyes csalódásait sem igen verte nagydobra. A közéleti beérkezés terén vetélytársakként láthatott nő-kortársait kevésbé szívelte – részint alkati, részint fogadtatási differenciáik okán.

Külön szemügyre vettük az 1929-től kezdődő évek memoárfejezeteit. Az emlékezeti lenyomatok itt sem rendeződtek egyetlen összefüggő történetbe, hanem megmaradtak a Ritoóknak fontos életterületek fejleményeinek párhuzamos mozaikjaiban. Ezen idők Magyarországon a válság előérzetének és az átmenetiség-élmény elhatalmasodásának jegyében telnek, a krízis egyre több dimenziójának azonosításával a közvitatkozásokban. A memoáriró szellemi-politikai pozíciója ekkori értesülései és megfigyelései alapján áttételesen, de jól felismerhető. Környezete által is visszaigazoltan rendszerváltságra és új korszak felélemelkedésére kellett rádöbbenjen. Erkölcsi és szociális keserősége ugyanakkor társadalmi szelektivitással mutatkozott meg.

Egészében véve, míg egyfelől nem szűnt meg hangosan gondolkodni annak a tételnek a súlyos társadalmi konzekvenciáiról, miszerint „a gazdasági függetlenség erősíti a nő függetlenségi vágyát minden tekintetben”, a művelődés terén *a modernség és magyarság egyesítése* maradt szemléletformálói missziója. Ez utóbbival azonban beleszorult büszkeségébe és balítéleteibe, osztályöntudatának és romantikus történelemszemléletének csapdáiba. Mindazonáltal a – többek között – korabeli hallomásokban, a nagy és kisebb

személyiségek portréiban, valamint mentalitástörténetünk bőséges adalékaiban dúskáló memoárkötet még várja a további recepcióját az érzékeny olvasók részéről, például a Magyar Elektronikus Könyvtár már közel 3000-nyi rápillantást regisztráló „példányával”.

Eőry Áron